

УДК 343.137.2

doi.org/10.30970/jcl.4.2019.4

Оксана Калужна

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу і криміналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка
Львів, Україна

oksana.kaluzhna@lnu.edu.ua, Kalushna1978@gmail.com
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5995-1383>

КРИМІНАЛЬНА ПРОЦЕДУРА ЩОДО НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ УКРАЇНИ У СВІТЛІ СКАСУВАННЯ ДЕПУТАТСЬКОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ (АБО ВІД ЧОГО/КОГО ЗАЛЕЖИТЬ СПОКІЙНИЙ СОН ДЕПУТАТА?)

THE CRIMINAL PROCEDURE AGAINST PEOPLE'S DEPUTIES OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF THE ABOLITION OF PARLIAMENTARY IMMUNITY (OR WHAT/WHO AFFECTS THE PEACEFUL SLUMBER OF THE DEPUTIES OF UKRAINE)

Oksana Kaluzhna

PhD in Law, Docent of Department of Criminal Procedure and Criminalistics of
Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine
oksana.kaluzhna@lnu.edu.ua, Kalushna1978@gmail.com

Abstract | The problems of applying the special procedure of criminal proceedings against the People's Deputies of Ukraine are analyzed in the article. The strengths and weaknesses of the previous criminal procedure of bringing the People's Deputy to criminal responsibility and a new order after the abolition of the parliamentary immunity at the constitutional level, introduced by Law No. 388-IX of 18.12.2019, which came into force on 01.01.2020, are revealed.

Among other things, attention was drawn to one of the key factors in the model of parliamentary immunity abolition, which have influenced the effectiveness of the pre-trial investigation against the People's Deputies of Ukraine. It is a well-known inefficiency in conducting investigative actions based on the factor of surprise (search and seizure, all unspoken investigative (investigative) actions in this category of criminal investigations). Previously, the People's Deputy of Ukraine became aware of the possibility of an investigation, and it enabled them to "prepare" for it while the Prosecutor General's submission on granting consent to criminal prosecution is being passed in the Regulatory Committee and in the Verkhovna Rada. As a result, it was

impossible to detect the prepared crime, especially a corrupt one, committed by the People's Deputy of Ukraine or to catch them in the act, which is largely revealed by the unspoken investigative (investigative) actions.

The historical background on the abolition of parliamentary immunity according to the Constitution of Ukraine and on the compliance of the CPC of Ukraine with the Constitution is analyzed in the article.

It is stated that the new wording of Articles 482 and 482-2 of the CCP preserves a special procedure of criminal proceedings against the People's Deputies of Ukraine and establishes a serious guarantee system. A key role in deciding whether to prosecute a deputy was shifted from the Verkhovna Rada of Ukraine to the Prosecutor General.

The author considers whether the initiation of criminal proceedings against the People's Deputies of Ukraine solely by the Prosecutor General is a real guarantee of the independence of them and if it can work as a filter against different abuse. In addition, the author predicts how this rule will work in practice (Part 1 of Article 482-2 of the CPC).

The advantages and possible shortcomings of the norm, concerning the approval of all motions, the consideration of which is within the competence of the investigating judge are analyzed (paragraph 1 of part 2 of Article 282-2 of the CCP).

The myths are dispelled, according to which the deputy's participation in the consideration of the motions by the investigating judge (para 3-4, part 2 of Article 482-2 of the CPC) distorts the role of the investigating judge or, contrary to the principle of equality, increases the competitiveness only for one subject (deputy) in the pre-trial investigation, or will block the consideration of such motions because of the deputy evasion from appearance to the investigating judge

It is justified that consideration of requests for temporary access to things and documents in terms of the risk of their destruction, as well as the seizure of property that has not yet been temporarily seized and the permission to detain the suspect for the purpose of the occasion, should be carried out without calling the People's Deputy (in terms of conspiracy) and to provide a factor of surprise, otherwise they will knowingly fail.

Keywords: differentiation of criminal procedural form, special procedures of proceedings, the effectiveness of the pre-trial investigation, guarantees of parliamentary activity.

Анотація | У статті аналізуються проблеми застосування особливого порядку кримінального провадження щодо народних депутатів України. Розкрито сильні і слабкі місця попередньої кримінальної процедури притягнення народного депутата України до кримінальної відповідальності та нового порядку після скасування депутатської недоторканності на конституційному рівні, впровадженого Законом № 388-IX від 18.12.2019 р, що набув чинності з 01.01.2020 р.

Серед іншого, привернуто увагу до одного з ключових факторів за моделі зняття депутатської недоторканності парламентом, що впливав на ефективність досудового розслідування щодо народного депутата України. Це заздалегідь відома неефективність проведення у цій категорії кримінальних проваджень слідчих розшукових дій, заснованих на факторі раптовості (обшук, усі негласні слідчі розшукові дії (НСРД)). Адже за час проходження подання Генерального прокурора про надання згоди на притягнення народного депутата до кримінальної відповідальності у Регламентному комітеті та у ВРУ депутату ставало відомо про наміри та можливості слідства і давало змогу до них «підготуватись». Фактично депутата неможливо було викрити у підготовлюваному злочині або затримати «на гарячому», особливо у корупційному, які здебільшого розкриваються завдяки НСРД.

У статті наведена історична довідка про скасування депутатської недоторканності у Конституції України та про приведення у відповідність до неї КПК України у цій частині.

Констатовано, що нові редакції статей 482 та 482-2 КПК зберігають особливий порядок кримінального провадження щодо народних депутатів України та встановлюють серйозну систему гарантій. Ключова роль у прийнятті рішення про притягнення депутата до кримінальної відповідальності зміщена із самої Верховної Ради України на Генерального прокурора.

Авторка розмірковує, чи є реальною гарантією незалежності депутатів та фільтром від зловживань початок кримінального провадження щодо них виключно Генеральним прокурором та прогнозує, як на практиці працюватиме ця норма (ч. 1 ст. 482-2 КПК). Аналізуються переваги та можливі хиби норми про погодження усіх клопотань, розгляд яких віднесено до компетенції слідчого судді, Генеральним прокурором (абз. 1 ч. 2 ст. 282-2 КПК). Розвіяно міфи, нібито участь депутата у розгляді клопотань слідчим суддею (абз. 3-4 ч. 2 ст. 482-2 КПК) деформує роль слідчого судді або всупереч принципу

рівності розширює на досудовому розслідуванні змагальність лише для одного суб'єкта (депутата), або заблокує їх розгляд у спосіб ухилення депутата від явки до слідчого судді. Обґрунтовано, що розгляд клопотань про тимчасовий доступ до речей і документів в умовах ризику їх знищення, а також про арешт майна, яке ще не було тимчасово вилучене, та про дозвіл на затримання з метою приводу повинен здійснюватися без виклику народного депутата (в умовах конспірації) та забезпечувати фактор раптовості, інакше вони будуть завідомо неуспішними.

Ключові слова: диференціація кримінально-процесуальної форми, особливі порядки провадження, ефективність досудового розслідування, гарантії депутатської діяльності.

Постановка проблеми. На першому ж засіданні Верховної Ради XI скликання 3 вересня 2019 р. Народні депутати ухвалили зміни до статті 80 Конституції України, яка гарантувала депутатську недоторканність, скасувавши її¹. На реалізацію цих змін 18.12.2019 р. ВРУ прийняла Закон № 388-IX², яким запропоновано не просте виключення з КПК гарантій депутатської недоторканності, а особливий порядок притягнення народного депутата до кримінальної відповідальності. 28.12.2019 р. Президент В. Зеленський його підписав³, а 01.01.2020 р. Він набув чинності.

Ця фактологічна канва спонукала новий виток уваги до проблеми диференціації процесуальної форми кримінальних проваджень, зокрема до ускладненого порядку притягнення до кримінальної відповідальності народних депутатів України, його відповідності принципам правової держави та демократичного суспільства, завданням і принципам кримінального судочинства, в тому числі його ефективності та справедливості.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що практики застосування нового порядку притягнення народних депутатів до кримінальної відповідальності ще немає, проте на основі аналізу законодавчих нововведень, загальних тенденцій практики кримінальних переслідувань у цілому можна моделювати, якою може бути практична реалізація цієї особливої кримінально-процесуальної форми, виявляти наперед недосконалості закону, прогнозувати недоліки в діяльності слідчих, прокуратури та суду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з тематики проблем і удосконалення процесуальної форми кримінального провадження щодо народних депутатів України дозволяє констатувати, що вона була об'єктом наукової уваги⁴, наявна низка різнобічних пропозицій, переважна більшість з яких не отримали законодавчого втілення у ЗУ № 388-IX, проте становлять теоретичну базу для її подальшого дослідження.

Отож, **метою даної статті** є порівняння: як зміниться кримінальна процедура притягнення народних депутатів до кримінальної відповідальності за ЗУ № 388-IX, а також

¹ Верховна Рада ухвалила Закон України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» (відео). URL: <https://www.rada.gov.ua/fsview/180386.html>.

² Прийнято Закон "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою приведення у відповідність до Закону України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України». URL: <https://www.rada.gov.ua/fsview/186256.html>

³ Володимир Зеленський підписав Виборчий кодекс України та низку законів. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-pidpisav-viborchij-kodeks-ukrayini-ta-ni-59125>

⁴ Погорецький М., Старенький О. Кримінальне провадження щодо народного депутата: проблемні питання // Закон і бізнес. 04.03.2019:59. URL: https://zib.com.ua/ua/136660-kriminalne_provadzhennya_schodo_narodnogo_deputata_problemni.html; Рогатюк І. Депутатська недоторканність як імунітет від вчинення злочину. Повноваження прокурора у кримінальному провадженні. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2019. №1. С. 53-63. URL: http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/1-2019/rogatuk_pdf; Сачко О. Проблеми кримінального провадження щодо осіб зі статусом недоторканності, адвокатів та інших посадових осіб, щодо яких передбачений підвищений ступінь захисту. Підприємництво, господарство і право. 2018. №12. С. 290-294; Татаров О.Ю. Стережись імунітету! Чи реально ув'язнити українського депутата? Факт один – думки різні. Закон і бізнес. 2015. Вип. 43(1237). URL: https://zib.com.ua/ua/print/119350-chi_realno_uvyazniti_ukrainskogo_deputata_fakt_odin_dumki_r.html; Татаров О.Ю. Проведення негласних слідчих (розшукових) дій стосовно окремих категорій осіб. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2015. Вип. 3-2. Т. 1. С. 205-208.

прогнозування практики її реалізації. При цьому, доречно обумовити, що процес прийняття вказаних законів у фаховій юридичній спільноті викликав нову хвилю аргументованої полеміки головно щодо «за» та «проти» депутатської недоторканності. Водночас цей аспект за багатогранністю, глибиною, межами і прогнозованим обсягом претендує на самодостатнє монографічне дослідження, а в межах даної розвідки вбачається за доцільне не оминати окремими вкрапленнями лише ті аспекти депутатського статусу, що мають безпосередній стосунок до кримінальної процедури щодо народного депутата.

Виклад основного матеріалу дослідження в цілях структурної системності його подачі і сприйняття розділимо на блоки.

I. Загальне уявлення про парламентські гарантії та їх вплив на ефективність кримінальної процедури щодо народного депутата України

Стаття 80 Конституції у первинній редакції 1996 р. Встановлювала так звані «парламентські привілеї» – взаємодоповнюючі права і свободи, які забезпечують депутатам повноваження щодо представництва виборців без зайвих перешкод і страху бути покараним. До них належить право на депутатський індемнітет (ч. 2 ст. 80) та імунітет (ч. 3 ст. 80):

«Народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп.

Народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані».

Як видно, ч. 2 ст. 80 Конституції присвячена **депутатському індемнітету** (лат. *Indemnitas* — «захист від шкоди», «забезпечення збереження»), сутність якого в Україні полягає у захисті народного депутата України від переслідування за висловлювання і голосування під час виконання ним депутатських обов'язків у парламенті та у забезпеченні його права відстоювати свою позицію під час розгляду будь-яких питань у ВРУ або її органах⁵. Депутатський індемнітет має довічний характер, що виключає можливість переслідування народного депутата України у майбутньому навіть за умови припинення його депутатських повноважень⁶. А також не має абсолютного характеру, адже ч. 2 ст. 80 Конституції України передбачено відповідальність народного депутата за образу чи наклеп. Індемнітет охоплює такі складники за законодавством України:

- Народний депутат не несе юридичної відповідальності за результати голосування, рішення або висловлювання в парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп;
- Голосування та позиція, висловлені народним депутатом у роботі ВРУ та її органів, не можуть бути предметом розгляду в парламенті та його органах;
- Право народного депутата брати участь у дебатах, ставити запитання доповідачам і голові на засіданні; висловлювати свою думку щодо кожного питання, яке розглядається на засіданні;
- Народний депутат не зобов'язаний розголошувати джерело інформації, якою послуговується;
- Фінансове, медичне, соціально-побутове забезпечення народного депутата та його діяльності⁷.

⁵ Рішення Великої палати Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 7 частини другої статті 42 Закону України "Про вищу освіту" від 20 грудня 2017 року № 2-р/2017 (абз.4 п. 3 мотивувальної частини). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/2-p_2017.pdf.

⁶ Рішення Великої палати Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 7 частини другої статті 42 Закону України "Про вищу освіту" від 20 грудня 2017 року № 2-р/2017 (речення 1 абз. 7 п. 3 мотивувальної частини). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/2-p_2017.pdf.

⁷ Про статус народного депутата України: Закон України від 17.11.1992 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/2790-12>

Ч. 3 ст. 80 Конституції закріплювала депутатську недоторканність, встановлюючи, що народні депутати не могли бути притягнені до кримінальної відповідальності (починаючи з повідомлення про підозру), затримані чи заарештовані (обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або дозволу на затримання) без згоди Верховної Ради. Згода ВРУ надавалась за наслідками розгляду подання Генерального прокурора про зняття недоторканності.

Конституційний Суд України (надалі – КСУ) неодноразово наголошував, що «недоторканність народних депутатів України не є особистим привілеєм, індивідуальним правом народного депутата України, а має публічно-правовий характер; вона спрямована на убезпечення народного депутата України від незаконного втручання в його діяльність, на забезпечення безперешкодного та ефективного здійснення ним своїх функцій та належного (нормального) функціонування парламенту; передбачає лише спеціальні умови притягнення їх до кримінальної відповідальності (висновки від 11 липня 2000 року № 2-в/2000, від 11 липня 2001 року № 3-в/2001, рішення від 27 жовтня 1999 року № 9-рп/99, від 26 червня 2003 року № 12-рп/2003)» (п 2.3.1 та п.3.1 мотивувальної частини обох висновків відповідно).

Отже, метою інституту *парламентських привілеїв* є гарантування виконання парламентарями своїх повноважень, охорона належної гідності, ефективності та незалежності законодавчої гілки влади. Проте у нашому суспільстві сформувався і побутує світогляд, що депутатська недоторканність є гарантією всюдозволеності, вищості, безкарності народних обранців. Водночас за правилом «диму без вогню не буває», не зовсім справедливо було б звинувачувати власних співгромадян у своєрідному невігластві, за неправильне сприйняття депутатських гарантій, адже така думка про депутатську недоторканність в українському суспільстві сформувалась не випадково. Вона мала живильне середовище у вигляді різноманітних зловживань окремих депутатів, коли вся країна зі ЗМІ знала про ведення ними нелегальних бізнесів, злочини, а правоохоронні органи відмовлялись на це реагувати. Навіть у тих нечастих випадках, коли діяльність депутатів все ж ставала об'єктом розслідування, чи не кожен випадок надання згоди ВРУ на притягнення депутата до кримінальної відповідальності перетворювався на шоу, ставав політично-медійною сценою, утаюючи за кулісами дійсні протистояння й домовленості, й ніколи не обмежувався лише сухою правовою процедурою.

Депутатська недоторканність в Україні доволі часто замість приводити в баланс і рівновагу публічні інтереси суспільства та депутата, загострювала їх протистояння. Суспільство очікувало, з одного боку, безперешкодної і добропорядної роботи парламентарів, а з другого – забезпечення неунікненності кримінальної відповідальності за вчинені ними злочини, відсутності підстав для відчуття безкарності, правового нігілізму з їх боку. А депутати, траплялось, набували й використовували представницький мандат у власних приватних цілях, в тому числі «ховались» за недоторканність, ігнорували засідання ВРУ та й загалом роботу у парламенті тощо.

Із суто *процесуально-тактичної точки* зору досудове розслідування щодо народного депутата наражалось на серйозні труднощі на шляху до успіху, оскільки у цій категорії проваджень було абсолютно неможливо забезпечити фактор раптовості для підозрюваного при проведенні обшуку, НСРД та інших слідчих дій, заснованих на цьому тактичному принципі. Адже за ч. 3 ст. 482 КПК (в редакції станом на 31.12.2019 р.) Обшук, затримання народного депутата України чи огляд його особистих речей і багажу, транспорту, житлового чи службового приміщення, а також порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції та застосування інших заходів, в тому числі негласних слідчих (розшукових) дій, що відповідно до закону обмежують права і свободи народного депутата України, допускався лише в разі, якщо ВРУ надала згоду на притягнення його до кримінальної відповідальності. А тому, звісно, що допоки за Регламентом ВРУ процедура надання згоди на притягнення депутата до кримінальної відповідальності проходила розгляд у Регламентному комітеті, а далі на пленарному засіданні ВРУ, народному депутату ставало відомо, що щодо нього гіпотетично плануються всі можливі процесуальні дії. Народний депутат перебував у «теплих умовах» – мав достатньо часу, щоб встигнути вжити необхідних заходів для знищення чи приховання слідів своєї злочинної діяльності й підготуватись до

проведення будь-якої слідчої дії. Тому планування щодо депутата обшуку, НСРД втрачало сенс, а затримання його на місці вчинення злочину (на гарячому) в результаті НСРД взагалі ставало неможливим. Тобто передбачена ч. 3 ст. 80 Конституції і ч. 3. Ст. 482 КПК процедура одержання дозволу на проведення щодо народного депутата України названих вище процесуальних дій входила у суперечність із сутністю сегменту тих із них, що ґрунтуються на тактичних принципах раптової, таємної та конспірації, і заздалегідь нівелювала їх результат. Розрахунок на їх успішність міг покладатись хіба на лень, байдужість, нігілізм, зверхність чи впевненість у безкарності депутата.

Зокрема, апріорі було неможливим викрити депутата у підготовлюваному (найчастіше – корупційному) злочині чи на стадії замаху. Адже у провадженнях про ще незакінчені злочини, а власне – про корупційні злочини, злочинців зазвичай затримують на місці вчинення злочину під час проведення такої НСРД як контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК), переважно у формі спеціального слідчого експерименту (рідше контрольованої закупки чи поставки), а їх попередня злочинна діяльність документується оперативними підрозділами в рамках проведення інших НСРД (зняття інформації з каналів зв'язку, спостереження за особою, місцем та ін.). Тобто, якщо суб'єктом вчинення корупційного злочину був народний депутат України, то для документування факту прийняття ним пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди та затримання його на «гарячому» необхідно було спершу отримати згоду ВРУ на притягнення його до кримінальної відповідальності. Звичайно, у цій категорії справ проведення будь-яких НСРД втрачало сенс. Інакше кажучи, корупційні і незакінчені злочини (на стадії підготовки і замаху) ставали недоступними для слідства.

Принагідно згадаємо, що Венеційська комісія зазначила, що «часто нові демократичні країни найбільше піддаються політичній корупції, а зловживання недоторканністю може загрожувати демократії. Парадокс депутатської недоторканності полягає у тому, що вона «може як сприяти демократичному розвитку, так і підривати його». Таким чином, недоторканність може перешкоджати боротьбі з корупцією у тих же державах, до яких все ще може мати відношення аргумент про загрози»⁸.

У цю контекстну канву тепер влучно лягає зауваження О.Ю. Татарова, що недоторканність не повинна використовуватися на шкоду законності й справедливості як засіб збереження винного від справедливого покарання, оскільки являє собою винятково особливий порядок притягнення до кримінальної відповідальності та забезпечує захист від незаконного й необґрунтованого обвинувачення у вчиненні злочину⁹.

Неважко помітити, що цей стан в Україні не зовсім корегувався з необхідними в цивілізованому суспільстві гарантіями діяльності парламентарів, не гармоніював з європейськими стандартами, адже такого необмеженого імунітету немає в жодній європейській державі. Зокрема, повний імунітет є також у Монголії та Угорщині¹⁰, повна його відсутність – у Нідерландах, а законодавство більшості демократичних країн передбачає частковий депутатський імунітет, коли нормативно допускається можливість притягнення членів парламенту до кримінальної відповідальності без отримання попередньої згоди парламенту у випадку затримання їх на місці вчинення тяжкого злочину або протягом доби після його вчинення¹¹. Зокрема, у Білорусі, Болгарії, Ірландії, Туреччині, Хорватії депутатський імунітет не поширюється на випадки вчинення тяжкого злочину, а у Сербії,

⁸ Висновок Європейської комісії «за демократію через право» щодо проекту Закону про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/mu15049?an=2>.

⁹ Татаров О.Ю. Проведення негласних слідчих (розшукових) дій стосовно окремих категорій осіб. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2015. Вип. 3-2. Т. 1. С. 206.

¹⁰ Татаров О.Ю. Стережись імунітету! Чи реально ув'язнити українського депутата? Факт один – думки різні. Закон і бізнес. 2015. Вип. 43(1237). URL: https://zib.com.ua/ua/print/119350-chi_realno_uyazniti_ukrainskogo_deputata_fakt_odin_dumki_r.html.

¹¹ Інститут депутатської недоторканності: зарубіжний досвід Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит Комітету Верховної Ради України. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29307.pdf>.

Словенії й Чорногорії – якщо покарання за інкримінований злочин може становити 5 років позбавлення волі; у Фінляндії та Швеції – якщо за інкримінований злочин передбачено позбавлення волі строком не менше 6 місяців і 2 років відповідно. Є особливості й у термінах дії імунітету: у Бельгії, Великобританії, Ірландії, Ісландії, Люксембургу, США, Японії депутат користується імунітетом лише під час парламентських сесій.

Описані підходи депутатського імунітету у цих країнах є збалансованішими. Тому подібні моделі імпонували поміркованому сегменту правників (процесуалістів та криміналістів)¹², коли у разі затримання народного депутата України під час вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину або одразу по його вчиненню, затримання депутата, огляд та обшук його особистих речей і багажу, транспорту, житлового чи службового приміщення, порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції допускається і без надання згоди на притягнення до кримінальної відповідальності ВРУ. Такий підхід, з одного боку, залишався б дієвою гарантією здійснення депутатських повноважень і захищав би їх від незаконного тиску та можливих зловживань з боку органів досудового розслідування та прокуратури, а з *іншого*, – створював би належні умови для досудового розслідування злочинів народних депутатів України.

Вочевидь, з огляду на реалії повсякдення середньостатистичного депутата, консервативне крило депутатського корпусу, якому вони чи не найкраще відомі, залишалось прихильником повного депутатського імунітету, оскільки можливість затримання депутата «на гарячому» під час або відразу після вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину відкривала шляхи кримінального переслідування у найбільш резонансних злочинах, а класична процедура отримання згоди ВРУ ставала потрібною лише за вчинення злочинів невеликої чи середньої тяжкості й медійно та юридично переставала бути порівняно такою цікавою.

У підсумку переміг радикальний підхід відмови від депутатської недоторканності.

II. Скасування депутатської недоторканності у Конституції України

Щоб розглянути проблему в розвитку й зусібч інформативно, пригадаємо, що епопея зі скасуванням депутатської недоторканності розпочалась 16 квітня 2000 р., у неділю, коли за указом президента України від 15.01.2000 р. Було проголошено проведення референдуму з запитанням «Чи згодні Ви з необхідністю обмеження депутатської недоторканності народних депутатів України та вилученням у зв'язку із цим ч. 3 ст. 80 Конституції України..?». Необхідну більшість голосів на референдумі було подано за скасування названого положення. Судового рішення щодо визнання результатів референдуму недійсними немає. Конституційний Суд України (надалі – КСУ) 27 червня 2000 р. Визнав, що виключення ч. 3 ст. 80 Конституції України не суперечить Конституції України (справа № 1-38/2000 № 1-в/2000)¹³. Проте результати народного волевиявлення так і не були імplementовані в Конституцію.

16.01.2015 р. У ВРУ було зареєстровано законопроект президента П. Порошенка № 1776 «Про внесення змін до Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України та

¹² Погорецький М., Старенький О. Кримінальне провадження щодо народного депутата: проблемні питання. Закон і бізнес. 04.03.2019 15:59. URL: https://zib.com.ua/ua/136660-kriminalne_provadzhennya_schodo_narodnogo_deputata_problemni.html; Татаров О.Ю. Стережись імунітету! Чи реально ув'язнити українського депутата? Факт один – думки різні. Закон і бізнес. 2015. Вип. 43(1237). URL: https://zib.com.ua/ua/print/119350-chi_realno_uvyazniti_ukrainskogo_deputata_fakt_odin_dumki_r.html

¹³ Висновок Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності проекту Закону України "Про внесення змін до Конституції України за результатами всеукраїнського референдуму за народною ініціативою" вимогам статей 157 і 158 Конституції України (справа про внесення змін до статей 76, 80, 90, 106 Конституції України) від 27 червня 2000 р. Справа N 1-38/2000, N 1-в/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001v710-00>.

суддів)¹⁴, який 16.06.2015 р. Отримав висновок КСУ¹⁵, а 19.07.2015 р. – висновок Венеціанської комісії¹⁶, який проте не був прийнятий ні у 2015 р., ні взагалі. Замість нього на розгляд ВРУ надійшло два законопроекти про скасування депутатської недоторканності: 1) «Проект Закону про внесення змін до Конституції України (в частині скасування депутатської недоторканності)» № 6773 від 19.07.2017, підготовлений депутатом Левченком Ю.В. та ін.; 2) «Проект Закону про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» № 7203 від 17.10.2017, підготовлений Президентом України. З огляду на це законопроект 1776 був знятий з розгляду як недоцільний¹⁷.

Обидва законопроекти (6773¹⁸ і 7203¹⁹) пропонували виключити зі ст. 80 Конституції України положення, яке передбачає, що народні депутати України не можуть без згоди ВРУ бути притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані. Відмінність між ними полягала лише в тому, що положення проекту № 6773 у випадку його прийняття набували б чинності з дня, наступного за днем його опублікування (тобто ці зміни у випадку їх прийняття застосовувалися б ще до народних депутатів України VIII скликання), а приписи проекту № 7203 – з 01.01.2020.

Обидва законопроекти пройшли перевірку КСУ на предмет відповідності положенням ст.ст. 157, 158 Конституції України. 06.06.2018 КСУ схвалив проект № 6773²⁰, а 19.06.2018 – проект № 7203²¹, проте із певними застереженнями. В обох висновках КСУ нагадував, що він неодноразово перевіряв законопроекти про внесення змін до ст. 80 Конституції України стосовно обмеження депутатської недоторканності та давав висновки про те, що пропонувані зміни щодо скасування недоторканності народних депутатів України стосуються лише їхнього спеціального статусу і не впливають на зміст конституційних прав та свобод людини і громадянина (їх скасування чи обмеження), а отже, не суперечать вимогам частини першої статті 157 Конституції України (висновки від 27 червня 2000 року № 1-в/2000, від 11 липня 2000 року № 2-в/2000, від 5 грудня 2000 року № 3-в/2000, від 10 вересня 2008 року № 2-в/2008, від 1 квітня 2010 року № 1-в/2010, від 10 липня 2012 року № 1-в/2012, від 27 серпня 2012 року № 2-в/2012, від 16 червня 2015 року № 1-в/2015).

Також КСУ звертав увагу, що «ухвалюючи рішення щодо скасування депутатської недоторканності, необхідно враховувати стан політичної та правової системи України – її здатність у разі повної відсутності інституту депутатської недоторканності забезпечити безперешкодне та ефективне здійснення народними депутатами України своїх повноважень, функціонування парламенту як такого, а також реалізацію конституційного принципу поділу державної влади».

¹⁴ Про внесення змін до Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України та суддів): Закон України / Верховна Рада України. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/jh1dc00a?an=3&ed=2015_01_16.

¹⁵ Висновок КСУ у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 16 червня 2015 року (справа N 1-в/2015). URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/ks15027?ed=2015_06_16.

¹⁶ Висновок Європейської комісії «за демократію через право» щодо проекту Закону про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/mu15049?an=2>

¹⁷ Висновок комітету з правової політики від 18.10.2017 щодо проекту закону № 1776. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/xh1dc00s?an=14&ed=2017_10_18

¹⁸ Про внесення змін до Конституції України (в частині скасування депутатської недоторканності): Проект Закону від 19.07.2017 р./Верховна Рада України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62352

¹⁹ Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України): Проект Закону від 17.10.2017./Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66337.

²⁰ Висновок КСУ у справі за конституційним зверненням ВРУ про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (в частині скасування депутатської недоторканності) (реєстр. № 6773) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 06.06.2018 р. (справа № 2-90/2018(4369/17). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001v710-18>.

²¹ Висновок КСУ за конституційним зверненням ВРУ щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України) (реєстр. № 7203) (далі - Законопроект) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 19.06.2018 р. (Справа № 2-89/2018 (4368/17). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002v710-18>.

Щодо обох законопроектів КСУ робив ремарку, що на наслідки повного скасування депутатської недоторканності звертала увагу і Європейська Комісія «За демократію через право» (Венеціанська Комісія), яка зазначала, що у політичній системі з вразливою демократією, такою, як в Україні, повне скасування недоторканності може бути небезпечним для функціонування та автономії парламенту (п. 18 Висновку щодо проекту закону про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів, ухваленого Венеційською Комісією на її 103-му пленарному засіданні) (м. Венеція, 19-20 червня 2015 року)²².

Водночас ВРУ VIII скликання не встигла прийняти жоден з законопроектів, будучи достроково розпущеною, тож естафета перейшла до ВРУ IX скликання.

«Скасуємо недоторканність народних депутатів»²³ – найперша і одна з головних передвиборних обіцянок Слуги народу на дочасних парламентських виборах у липні 2019 р.

На першому ж засіданні Верховної Ради XI скликання 3 вересня 2019 р. Народні депутати ухвалили Закон України № 27-ІХ «Про внесення змін до статті 80 Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України», виключивши її (законопроект № 7203 П. Порошенка), який підписав Президент В. Зеленський²⁴ 11.09.2019 р. Закон набув чинності з 1 січня 2020 р.

За новою редакцією ст. 80 Конституції народні депутати не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або за висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образи чи наклеп. Отож, з парламентських гарантій залишився **депутатський індемнітет**, який є класикою парламентаризму країн Європи, при цьому у частині з них він не є абсолютним (не поширюється на висловлювання депутатів у позапленарний період, на виступи в ЗМІ)²⁵. Індемнітет є гарантією свободи висловлення поглядів, можливості переконувати та схилити до своєї позиції громадян та колег. Без нього депутати могли б остерігатися висловлювати вільно свої думки.

На думку прихильників скасування депутатської недоторканності, збереження депутатського індемнітету не дозволяє говорити, що депутати залишились зовсім незахищеними. Однак це доволі неоднозначне твердження, як може видатись на перший погляд (*prima facie*), адже всі елементи правового регулювання тісно взаємопереплетені, а парламентські гарантії є комплементарними (взаємодоповнювальними). І, за умови відсутності імунітету й наявності компромату на депутата у правоохоронців, він вмить може стати доволі стриманим, толерантним і лояльним у висловлюваннях щодо діючої коаліції, уряду чи на адресу тих чи інших правоохоронних структур. Іншими словами, відсутність депутатського імунітету істотно коригуватиме послуговування депутатом індемнітетом. Звичайно, суспільні відносини в новій парадигмі правого регулювання невдві природньо віднайдуть інші (нові) важелі для рівноваги і захисту від погроз та тиску на депутатів.

III. Приведення у відповідність до Конституції КПК України

У вересні-жовтні 2019 р. ВРУ розглядала законопроект № 1009²⁶ щодо змін до КПК, який серед іншого – часткове скасування «поправок Лозового», надання права самостійного прослуховування для ДБР та НАБУ тощо – передбачав реалізацію скасування депутатської недоторканності. А

²² Висновок щодо проекту закону про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів, Прийнятий Венеціанською комісією на її 103-му пленарному засіданні (м. Венеція, 19-20 червня 2015 року). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/mu15049>

²³ Передвиборна програма. «Слуга народу». URL: <https://sluga-narodu.com/program>.

²⁴ Володимир Зеленський підписав закон про скасування депутатської недоторканності. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskiy-pidpisav-zakon-pro-skasuvannya-deputatsk-57181>

²⁵ Інститут депутатської недоторканності: зарубіжний досвід Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит Комітету Верховної Ради України. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29307.pdf>

²⁶ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих положень кримінального процесуального законодавства: Проект Закону України./Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66252

сама, вилучав усі процедурні положення з КПК України, щоб з 1 січня 2020 року обіцянка була виконана.

19 вересня у другому читанні законопроект № 1009 набрав 196 голосів через правки щодо депутатської недоторканності. Після суперечок, з ініціативи Комітету з питань правоохоронної діяльності ці положення було прибрано із законопроекту з мотивів, що змін потребує не тільки КПК України, а й Регламент ВРУ та інші закони, тож потрібен комплексний підхід. Хоч вже тоді обговорювались суперечки і саботаж депутатами скасування депутатських гарантій у КПК.

4 жовтня за закон 1009 в редакції без норм щодо депутатських гарантій проголосувала конституційна більшість – 330 народних депутатів²⁷.

Так з'явився законопроект № 2237²⁸ (ініціатор Г. Янченко), яким запропоновано не просте виключення з КПК гарантій депутатської недоторканності, а особливий порядок притягнення народного депутата до кримінальної відповідальності. Закон прийнято у цілому 18.12.2019 р.²⁹, НАБУ, САП, деякі громадські організації та правники закликали президента ветувати його як такий, що не скасовує, а радше навпаки посилює недоторканність депутатів; 28 грудня В. Зеленський підписав його³⁰, а 01.01.2020 р. Закон набув чинності водночас із конституційними змінами.

Прийнятий закон вносить зміни в ЗУ «Про Регламент ВРУ» (виключає Главу 35 «Розгляд питань про згоду на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт народного депутата»), ЗУ «Про статус народного депутата» та до Глави 37 КПК України, яка регулює особливий порядок притягнення до кримінальної відповідальності окремих суб'єктів.

Тепер провадження стосовно народного депутата матиме такі особливості:

1) відомості про вчинення народним депутатом злочину вносяться в ЄРДР виключно Генеральним прокурором;

2) повідомлення про підозру народному депутату вручає Генеральний прокурор або його заступник-керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (це положення ст. 481 КПК України не зазнало змін);

3) затримати депутата без дозволу слідчого судді, винесеного на підставі клопотання, погодженого Генеральним прокурором (особою, що виконує обов'язки Генерального прокурора), дозволяється лише у разі, якщо останнього застали під час вчинення або безпосередньо після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, пов'язаного із застосуванням насильства, або такого, що спричинив загибель людини;

4) клопотання, розгляд яких віднесено до компетенції слідчого судді, мають бути погоджені Генеральним прокурором;

5) під час розгляду клопотань (окрім обшуку та НСРД) має бути присутній народний депутат. Його має завчасно повідомити про такий розгляд слідчий суддя. Розгляд може відбуватись за відсутності депутата, якщо а) той дав дозвіл на це або б) не з'явився без поважних причин (попередньо не повідомив про такі);

6) досудове розслідування кримінального правопорушення, вчиненого народним депутатом України, здійснюють НАБУ та центральний апарат ДБР (ч. 5 ст. 36 КПК);

7) орган або посадові особи, які затримали народного депутата України, повідомили йому про підозру або застосували до нього запобіжний захід, або здійснили інші слідчі дії (крім обшуку та

²⁷ Рада скасувала частину "правок Лозового" і дала НАБУ і ДБР право на прослуховування. URL: https://ukr.lb.ua/news/2019/10/04/438974_rada_skasuvala_chastinu_pravok.html

²⁸ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою приведення у відповідність до Закону України "Про внесення змін до статті 80 Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України": Проект Закону /Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67036

²⁹ Прийнято Закон "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою приведення у відповідність до Закону України "Про внесення змін до статті 80 Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України" /Верховна Рада України. URL: <https://www.rada.gov.ua/fsview/186256.html>.

³⁰ Володимир Зеленський підписав Виборчий кодекс України та низку законів. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-pidpisav-viborchij-kodeks-ukrayini-ta-ni-59125>

негласних слідчих (розшукових) дій), зобов'язані негайно, але не пізніше 24 годин з моменту вчинення таких дій, повідомити про це Голову Верховної Ради України;

7) ст. 27 ЗУ «Про Регламент ВРУ» викладено у такій редакції стосовно індемнітету: «народні депутати не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у Верховній Раді та її органах, а також при здійсненні депутатських повноважень, за винятком відповідальності за образу чи наклеп», тобто не несуть відповідальності не тільки під час роботи в Раді та її органах, а й в цілому під час здійснення депутатських повноважень»³¹.

IV. Як зміниться кримінальна процедура щодо народних депутатів за Законом № 388-IX від 18.12.2019 р.

Поверхневого ознайомлення достатньо для розуміння, що Закон № 388-IX зберігає особливий порядок кримінального провадження щодо народних депутатів та встановлює серйозну систему гарантій депутата зі зміщенням акценту з ключової ролі самої Верховної Ради у прийнятті рішення про дозвіл на притягнення депутата до кримінальної відповідальності на Генерального прокурора. Тобто маємо зміну осередку прийняття рішення про початок кримінального переслідування депутата зі самої ВРУ на Генпрокурора. Відповідно до ст. 482-2 КПК відомості, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення народним депутатом України, вносяться до ЄРДР виключно Генеральним прокурором (особою, що виконує обов'язки Генерального прокурора) у порядку, встановленому цим Кодексом; він же підписує та вручає повідомлення про підозру та погоджує усі клопотання, розгляд яких віднесено до компетенції слідчого судді.

Після голосування голова Комітету з правоохоронної діяльності, депутат від «Слуги народу» Денис Монастирський намагався переконати журналістів у тому, що головним досягненням цього закону є неодмінне притягнення до відповідальності народних обранців за вчинені ними злочини: «Генпрокурору більше не доведеться звертатися до Верховної Ради, щоби порушити кримінальне провадження»³². Слова Д. Монастирського відповідають дійсності в частині усунення перепони ефективному розслідуванню злочинів депутатів у формі отримання згоди ВРУ, однак є передчасним, дещо маніпулятивним перебільшенням в частині категоричного висновку про неодмінне притягнення депутатів до відповідальності.

Нову кримінальну процедуру щодо народних депутатів можна оцінювати з декількох аспектів:

А) Насамперед з *організаційно-процесуального*.

КПК 2012 р. Відмовився від стадії «порушення кримінальної справи», яка існувала за КПК 1960 р. І передбачала прийняття уповноваженим суб'єктом (слідчим, прокурором) за наслідками розгляду і перевірки повідомлень про злочин процесуального рішення – постанови про порушення чи про відмову у порушенні кримінальної справи. Ст. 214 КПК 2012 р. Закріплено так званий «автоматичний принцип реєстрації заяв про злочин», гарантією реалізації якого є п.1. Ч.1 ст. 303 КПК, яка передбачає можливість оскарження заявником невнесення відомостей до ЄРДР до слідчого судді.

Враховуючи практику слідчих суддів про переважне задоволення скарг заявників про злочин на бездіяльність слідчих та/чи прокурорів щодо невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР (99% скарг задовольнялись за узагальненням ВССУ 2017 р.), Генеральний прокурор у підсумку вимушено перетворюється на «генерального реєстратора»³³, адже у ЄРДР щоразу потрібно буде вносити відомості в процесі розпочатих проваджень, а також за новими заявами, за

³¹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою приведення у відповідність із Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України» від 18.12.2019 р.: Закон України. /Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/388-20#n13>.

³² Контрольована недоторканність" депутатів ВР: за що критикують нові поправки. 18.12.2019. URL: <https://p.dw.com/p/3V1cY>

³³ Крапивін Є. Ігри в недоторканність: депутати бунтують. URL: https://ukr.lb.ua/blog/yevgen_krapyvyn/441064_igri_nedotorkannist_deputati.html

ухвалами слідчих суддів. На думку Є. Крапивіна, «згідно ст. 214 КПК немає значення, хто внесе відомості в ЄРДР – слідчий відділення поліції умовного Пустомитівського району чи Генеральний прокурор», тому реальною гарантією від кримінального переслідування народних депутатів механізм внесення відомостей у ЄРДР Генпрокурором не є, «хіба що він «буде в курсі»³⁴ і «триматиме руку на пульсі».

На думку ж розробників законопроекту, Генпрокурор-реєстратор – це один з фільтрів від зловживань, який «гарантуватиме безперешкодне здійснення депутатської діяльності та унеможливить необґрунтоване та безпідставне кримінальне переслідування народного депутата України»³⁵. Тобто відповідний механізм покликаний встановити перепони незаконному втручання у діяльність депутата будь-яким і кожним слідчим чи прокурором.

То хто має рацію? – Відповідь не така вже й банальна й однозначна. Для її подачі варто в **організаційно-процесуальному аспекті виокремити формально-юридичний (де-юре) та практичний (емпіричний, де-факто) ракурси.**

Формально-юридично з точки зору системності кримінального процесуального закону та його інститутів, положення ч.1 ст. 482-2 КПК можна оцінювати скептично – задля красного слівця, для ефектного звучання закону та ілюзорного враження, немов правовий статус депутата забезпечує його від кримінального переслідування ускладненою процедурою початку такого, а гарантією від можливих зловживань будь-яким слідчим чи прокурором є особиста відповідальність Генпрокурора за це рішення. Дійсно, бездіяльність слідчого та прокурора, в тому числі і Генпрокурора, щодо невнесення відомостей про злочин в ЄРДР (п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК) може бути оскаржена до слідчого судді, й угляд (диспозитивність чи навіть волюнтаризм) Генерального прокурора обмежений судовим контролем. А відтак через оскарження до слідчого судді заявники домагатимуться внесення відомостей про злочин депутата до ЄРДР, причому, як можна спрогнозувати – навіть у випадках, коли повідомлене в заяві не містить ознак злочину. Щоб пересвідчитись у такому висновку, достатньо пригадати листопадову ухвалу (від 21.11.2019 р.) Печерського районного суду Києва, який «зобов'язав Генпрокуратуру почати розслідування через пропозицію міського голови Львова А. Садового затримати та обміняти на полонених моряків одного з лідерів «Опозиційної платформи – За життя» та кума президента Росії В. Медведчука. Про це 26 листопада повідомила прес-служба ОПЗЖ»³⁶.

Де-факто, по-перше, реєстрація заяви про злочин в ЄРДР не є автоматичною констатацією, що такий мав місце чи в діянні депутата присутній склад певного злочину, передбаченого ОЧ КК. По-друге, наївно радіти, що КПК передбачає механізм нівелювання ролі Генпрокурора у разі його відмови реєструвати заяву про злочин депутата, адже внесення відомостей до ЄРДР на практиці ще не означає належної активності розслідування. Безумовно, в силу принципу публічності кримінального провадження «прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції не лише розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення або в разі надходження заяви (повідомлення) про вчинення кримінального правопорушення, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила» (ст. 25 КПК). Однак практика органів досудового розслідування знає сотні тисяч кримінальних проваджень, внесених до ЄРДР, у яких з моменту початку досудового розслідування проведено одну-дві, а то й жодної процесуальної дії, які очікують свого «найвищого часу в оцінці їх перспективності» або спливу строків давності притягнення до кримінальної відповідальності. Тому де-факто, у майбутньому слід допускати похибку, що ідеальний Генеральний прокурор та ідеальні органи досудового розслідування, які реалізують принципи публічності, зовнішньої (незалежності) і внутрішньої об'єктивності (неупередженості),

³⁴ Там само.

³⁵ Пояснювальна записка до Проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою приведення у відповідність до Закону України "Про внесення змін до статті 80 Конституції України щодо недоторканості народних депутатів України". URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67036

³⁶ Печерський суд зобов'язав ГПУ відкрити справу проти Садового за позовом Медведчука. URL: <https://zaxid.net/news/>

живуть в «ідеальній державі» в уяві процесуаліста-ідеаліста, до якої Україна прагне, а реальні ситуації певною мірою будуть пов'язуватись із волею Генпрокурора, керівництва і слідчих ДБР.

Тому, враховуючи автоматичний принцип реєстрації заяв у ЄРДР, маємо приблизно таку статистику в структурі прийнятих рішень за повідомленнями про кримінальні правопорушення: близько половини – рішення про закриття проваджень, близько третини – рішення за підсумками року не прийняті, і лише близько 20% – рішення про направлення проваджень до суду³⁷.

По-третє, де факто організаційно ч.1 ст. 482-2 все ж виконуватиме роль фільтру до формалізованості самих заяв про злочин. Адже можливість подати повідомлення про злочин депутата у такий спосіб, як зателефонувавши 102, відпадає. Заяву про злочин можна подати або а) на особистому прийомі Генпрокурора з занесенням її до протоколу (цей шлях заздалегідь можна виключити як нерентабельний як з точки зору інтересу заявника, так й організації роботи Генпрокурора, враховуючи графік особистого прийому громадян, часозатратність отримання й оформлення такої заяви, або б) поштою чи через канцелярію Офісу ГПУ.

Б) З аспекту *аналогії законодавства*.

Попри згадку вище, що внесення відомостей в ЄРДР Генпрокурором не є гарантією або є (неповноцінною) квазігарантією, треба констатувати, що такий порядок початку досудового розслідування уже відомий вітчизняному процесуальному законодавству. Зокрема, ст. 480-1, якою доповнено КПК 07.06.2018 Законом № 2447-VIII, встановила особливості початку досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених суддею Вищого антикорупційного суду – відомості, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення суддею Вищого антикорупційного суду, вносяться до ЄРДР Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора). При цьому, на момент прийняття ЗУ «Про ВАСУ» вказана норма не була об'єктом особливої уваги та не викликала особливих рефлексій наукового та експертного середовища. Тож ч. 1 ст. 482-2 не є цілковитою новинкою, а екстраполяцією раніше доповненого до КПК, хоч і не апробованого ще практикою, порядку.

В) Зі *світоглядно-політичного* аспекту.

Не можна виключати, що автори законопроекту № 2237, не будучи правниками, не усвідомлювали факту, що достатніх і переконливих правових аргументів для початку досудового розслідування щодо народного депутата Генпрокурором нема, й керувались ілюзорністю як власної уяви, так і розрахунком на таке ж сприйняття норми ч. 1 ст. 482-2 КПК пересічними громадянами. У даній нормі поміж рядків простежується бажання депутатів залишити за собою особливу статусність (привілейованість): «кримінальні провадження щодо нас може розпочинати лише Генпрокурор». Тому, на думку прихильників скасування депутатської недоторканності, у цій нормі проглядаються мотиви демонстрації власної значущості, і їй притаманний політичний характер.

Принагідно варто обумовити, що термін «парламентські привілеї» має кількасотлітню історію і як такий, власне, не мав негативного забарвлення. Під ними розумілись не персональні прерогативи депутатів, а засоби забезпечення їхньої незалежності від стороннього впливу з боку виконавчої гілки влади. Проте в сучасному загальноживаному розумінні слово «привілеї» має зовсім інший зміст у порівнянні із традиційним розумінням «парламентських привілеїв», а тому у громадян може складатись враження, немов депутати мають атрибути привілейованого станового класу. Такий контекст цього терміну дисонує сучасному суспільному сприйняттю парламенту як місця праці депутата, якому виборці довірили представляти їх інтереси. Тому у ХХ ст. Склалась тенденція відходу від терміну «парламентські привілеї» та заміни його на «права та імунітети».

Г) З *політико-правового* аспекту.

Для цього треба порівняти минулу й нову моделі порядку притягнення депутата до кримінальної відповідальності.

За загальним правилом, дія КПК за колом осіб обумовлена конституційним загально-правовим принципом рівності перед законом і судом і передбачає однаковий порядок застосування

³⁷ Статистична інформація про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх розслідування. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113897&libid=100820&c=edit&c=fo.

кримінального процесуального закону щодо будь-якої особи, незалежно від її ознак раси, кольору шкіри, статі, етнічного й соціального походження, місця проживання, громадянства освіти, роду занять, релігійних чи інших переконань, мовних чи інших ознак (ч.1 ст. 6, ч. 1 ст. 10 КПК). Водночас професійна діяльність окремих категорій громадян (суддів, депутатів, адвокатів та ін.) Для запобігання втручання у їх діяльність в спосіб кримінального переслідування та випередження можливого викривлення їх волевиявлення під час реалізації ними функцій законодавчого органу, для забезпечення їх незалежності потребує додаткових гарантій і кращого балансу правового регулювання. Принцип рівності громадян перед законом робить ці категорії осіб вразливими до тиску державної (головно виконавчої) влади, а тому щодо цих категорій осіб він збалансовується спеціальною надбудовою, винятком з загального правила – особливим порядком кримінального провадження. Ці особи діють зазвичай у стані професійного ризику, і конфлікти, «через що є висока імовірність для них порівняно з пересічними громадянами або іншими особами, які здійснюють службову і професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, стати об'єктом протиправних дій з боку інших осіб із метою відсторонення їх від виконання своїх функцій, а у випадках реального вчинення ними кримінальних правопорушень це може викликати упереджене ставлення до них не лише з боку пересічних громадян, а й із боку службових осіб правоохоронних органів та прокуратури»³⁸.

Тому кримінальні провадження здійснюються у диференційованій КПК процесуальній формі, яка сьогодні представлена в трьох режимах: а) загальна (основна, традиційна) процесуальна форма; б) спрощене досудове провадження щодо кримінальних проступків (дізнання) та інші спрощені процедури розгляду окремих справ, що не є складними (провадження на підставі угод) тощо; в) особливий ускладнений процесуальний порядок притягнення до кримінальної відповідальності неповнолітніх та інших осіб, які потребують підвищених гарантій.

Минулий порядок притягнення народного депутата до кримінальної відповідальності, передбачений ч. 3 ст. 80 Конституції України, концептуально у край кута ставив той факт, що тиск на депутата у спосіб кримінального переслідування здійснюється опосередковано «руками» виконавчої влади, коаліції та президента, а тому ч. 3 ст. 80 Конституції за прототипом спроможності «захистити представників народу від зазіхань з боку королівської влади» закладала механізм самозахисту законодавчої влади від утисків влади виконавчої: депутатський корпус надавав згоду на притягнення свого колеги-депутата до кримінальної відповідальності більшістю голосів від конституційного складу ВРУ. Подання про зняття депутатської недоторканності вносив до ВРУ Генеральний прокурор. Тобто Генпрокурор виступав підсумковим ініціатором і реалізатором кримінального переслідування депутата.

За новою процедурою ВРУ усунена від можливості бути фільтром від політично вмотивованих кримінальних переслідувань депутатів, натомість таким гарантом стає Генеральний прокурор. Тобто в особі Генпрокурора поєднуються водночас дві функції – ініціатора кримінального переслідування та гаранта депутатської незалежності і законності притягнення його до кримінальної відповідальності.

Звісно, на Генерального прокурора поширюється вимога політичної нейтральності (п. 6 ч. 1 ст. 3 ЗУ «Про прокуратуру»), проте особлива процедура його призначення та звільнення з посади – за згодою ВРУ президентом України – залишає його в зоні політичного впливу президента і парламентської більшості.

Тому, прогнозуючи функціонування нової кримінальної процедури щодо народних депутатів, загалом наївно було б виключати політичні мотиви у цих процесах. У цьому аспекті найбільші ризики попасти під опалу мають опозиційні депутати, які тепер тричі подумують, перш ніж зваяжаться критикувати владу. Депутати з монобільшості також через, наприклад, небажання голосувати за будь-який законопроект, бунтарство, надмірне вільнодумство, мають бути готові, що віддалилися на цілковиту залежність від Генпрокурора і можуть поплатитись кримінальним

³⁸ Шевчишен А.В. Деякі особливості початку досудового розслідування щодо осіб, зазначених у статті 480 КПК України, у разі вчинення ними корупційного злочину. Наше право. 2017. № 1. С. 115.

переслідуванням. І навпаки, в разі надання керівництвом фракції чи офісу президента певному депутату «мандата улюбленця», Генпрокурор покриватиме будь-яку його протиправну діяльність (не вноситиме відомості в ЄРДР, саботуватиме розслідування)³⁹. З цих мотивів чимало правників висловлювали побоювання, що нова процедура сприятиме формуванню авторитаризму та узурпації влади. Однак таке бачення все ж видається надміру песимістичним й однобоким в суспільно-політичних оцінках: політичні, надумані, бездоказові кримінальні переслідування обов'язково матимуть наслідком зворотній ефект – падіння рейтингів довіри до президента, прокуратури, ДБР, політичних сил коаліції, і у підсумку їх девальвацію на наступних виборах, або ж за накопичувальним ефектом можуть стати каталізатором і виборів дострокових. Зрештою, як і навпаки: неупереджена й ефективна діяльність Генерального прокурора на основі принципу рівності у ставленні до усіх без винятку народних депутатів створюватиме й утримуватиме в суспільстві їх добру опінію (імідж). Принагідно, як приклад можна згадати перше провадження щодо народного депутата України, розпочате Генеральним прокурором за фактом нанесення тілесних ушкоджень громадянину депутатом за заявою потерпілого у той же день⁴⁰.

Г) З аспекту інших **кримінально-процесуальних гарантій** процесуальний статус підозрюваного депутата дещо навіть покращується.

Зокрема ч. 2 ст. 482-2 встановлює, що клопотання про застосування заходів, що відповідно до закону обмежують права і свободи народного депутата України, розгляд яких віднесено до повноважень слідчого судді, крім НСРД та обшуку, здійснюється за обов'язкової участі народного депутата, і слідчий суддя зобов'язаний завчасно повідомити його про розгляд таких клопотань. Водночас усі клопотання сторони обвинувачення до слідчого судді мають бути погоджені Генеральним прокурором (особою, що виконує обов'язки Генерального прокурора), – що знову ж таки акцентує на особистій професійній та політичній відповідальності Генпрокурора за ці процесуальні рішення.

У цій нормі-нововведенні критикуються обидва складники:

1. *Погодження усіх клопотань до слідчого судді Генпрокурором* – як таке, що де-факто скоуватиме незалежність прокурора – процесуального керівника у провадженні волею Генпрокурора, бо погодження завадять самостійно визначати тактику розслідування.

В основі подібних аргументів, очевидно, лежать мотиви побоювання за концентрацію усієї влади й усіх ключових процесуальних рішень в провадженні в особі Генпрокурора, що з точки зору політичної упередженості, замовності переслідування чи навпаки покривання депутата, інших мотивів Генпрокурора може стати дуже небезпечним інструментом.

По-перше, ця норма розрахована на особисту і професійну авторитетність у суспільстві самої особистості Генерального прокурора, і за умови такої мала б працювати гарно й без викривлень. *По-друге*, нема гарантій, що подібними, означеними вище, недобросовісними мотивами не керуватимуться прокурори – процесуальні керівники при прийнятті процесуальних рішень про звернення до слідчих суддів з клопотаннями, які, будучи особами непублічними, не завжди зважатимуть на «честь мундира» і суспільний імідж прокуратури. Тому з цього погляду формула «всі дороги ведуть до Риму» (до Генпрокурора) не така вже й погана. Зрештою, вона не дозволить традиційно спекулювати суспільною думкою в стилі «цар добрий, функціонери погані і зловживають

³⁹ Поки готувалась ця стаття, у медійному просторі з'явилась чергова серія записів «трубу прорвало», яка якраз ілюструє не багату фантазію прогностиків дії нового порядку притягнення депутатів до кримінальної відповідальності, а розкриває неформальні робочі стосунки керівництва ДБР. Тому, за зразком «дивися, тут є Арахамія» – «Я почув. Ми чекаєм з внесенням в ЄРДР, поки ви скажете» («Дивися, тут є Арахамія»). У вільний доступ виклали те, як шеф ДБР блокував розслідування стосовно голови фракції «Слуги народу». URL: https://espresso.tv/news/2020/01/25/quotdyvysya_tut_je_arakhamiyaquot_u_vilnyy_dostup_vyklaly_te_yak_shef_dbr_blokuva_v_rozsliduvannya_stosovno_golovy_frakcii_quotslugy_naroduquot.

⁴⁰ Генеральний прокурор відкрив провадження за фактом нанесення народним депутатом України тілесних ушкоджень відвідувачу ресторану в Києві. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/news?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=265216&fbclid=IwAR2_M3VMnXFNvbgKsCpBt2xJC8rEvZ86z7YcAF7HBz32PnaIFCt5KCs5zu0.

за його спиною». Рівно як і до кримінальних процесів проти народних депутатів завжди прикута медійна увага, вони стають публічними, і в разі непрофесійних чи викривлених дій та рішень прокурорів страждатиме імідж прокуратури як інституції загалом, і все одно увінчуватиметься на антирейтингах довіри до особи Генпрокурора. *По-третє*, сумнівно, що погодження з Генпрокурором завадять прокурорам – процесуальним керівникам самостійно визначати власне тактику розслідування, адже це інтелектуально-аналітична діяльність, тактику розслідування може виробити лише той, хто достеменно знає матеріали провадження, і не зі слів своїх підлеглих, а на основі особистого глибокого вникнення. Такий критерій неможливий у Генпрокурора в силу його посадових функцій, проте, звісно, його помилкові (як і цілеспрямовано хибні) рішення можуть нашкодити ефективності й успішності розслідування.

2. *Участь депутата у розгляді клопотань слідчим суддею* – як така, що немов деформує роль слідчого судді або розширює на досудовому розслідуванні змагальність лише для одного суб'єкта (депутата), або ж елементарно унеможливить накладення арешту на майно депутата, отримання дозволу на тимчасовий доступ до речей і документів тощо з причини ухилення депутата від явки до слідчого судді чи переховування від слідства взагалі.

Ці аргументи у переважній більшості помилкові.

Побоювання щодо можливого саботажу (неявок) депутата на розгляд клопотань до слідчого судді збалансовуються нормою-запобіжником таких ситуацій абз. 4 ч. 2 ст. 482-2 КПК: «якщо народний депутат України без поважної причини не прибув на судове засідання або не повідомив про причини своєї відсутності, таке клопотання може розглядатися без участі народного депутата України».

Хибними й маніпулятивними є поширювані в ЗМІ думки, немов, введення у розгляд клопотань слідчим суддею обов'язкового учасника – народного депутата деформує роль слідчого судді. Елемент змагальності під час судового контролю на стадії досудового розслідування спрямований на забезпечення всебічного, повного та об'єктивного дослідження доводів клопотання, а отже має підвищувати досягнення мети судового контролю щодо забезпечення конституційних прав особи та довіру до рішень слідчого судді. З точки зору психології загальновідомо, що будь-яка особа намагається показати себе з кращої сторони, а відтак для отримання максимально об'єктивної інформації необхідно врахувати всі дані. Безумовно, це стосується і сторін процесу з їх тактичними й процесуальними інтересами та діями/актами/рішеннями, у яких вони виражаються. Фактично за цілком слушною логікою законодавця змагальність процедури розгляду клопотань слідчим суддею усунена лише у тих випадках, коли а) вона як така шкодить ефективності й результативності слідчої дії чи заходу забезпечення кримінального провадження, або б) є непотрібною в силу засвідчуваного характеру діяльності слідчого судді.

Прикладами першої групи ситуацій є такі, коли змагальність несумісна з раптовістю як організаційно-тактичним принципом успішності проведення майбутньої слідчої дії чи заходу забезпечення кримінального провадження, як от – розгляд клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів за умови існування реальної загрози їх зміни або знищення (ч. 2 і 4 ст. 163 КПК), розгляд клопотання про обшук (ч. 4 ст. 234 КПК). Чистого прикладу ситуацій другої групи нема, однак, наприклад, розгляд клопотання про привід (ст. Ст. 141, 142 КПК) водночас і пов'язаний з забезпеченням раптовості (неочікуваності для особи, яка ухиляється від явки для випередження її зникнення або переховування) і зводиться до перевірки (удостоверення) здійснення належних викликів і доведення їх до відома особи.

Отож, законодавець давно усе продумав, уклавши в систему змагальну або перевірконо-засвідчувальну моделі судового контролю для розгляду тих чи інших клопотань (скарг) до слідчого судді. Розширення змагальності на досудовому розслідуванні – механізм хороший, допомагає слідчому судді отримати й проаналізувати протилежні або й взаємодоповнюючі доводи іншої сторони процесу, що сприяє всебічному і повному вивченню підстав клопотання. Нюанс полягає у тому, аби при цьому були дотримані сутнісні (тактичні) правила змагальної моделі, аби вона застосовувалась не на шкоду ефективності процесуальному заходу чи слідчої дії й не знівелювала

наперед їх результат. Як бачимо, положення ч. 2 ст. 482-2 щодо розгляду клопотань про дозвіл на обшук та НСРД відповідають цим правилам, а щодо клопотань про тимчасовий доступ до речей і документів в умовах ризику їх знищення (загальна норма ч. 2 і 4 ст. 163 КПК), арешт майна, яке ще не було тимчасово вилучене (загальна норма – ч. 2 ст. 172), про дозвіл на затримання з метою виводу (ст. 188, 189 КПК) – ні. Як мінімум, у цій частині положення ч. 2 ст. 482-2 (як спеціальної норми) не відповідають вимогам до якості закону (правовій визначеності як елементу верховенства права), вступають у суперечність із загальними нормами, перешкоджатимуть ефективності розслідування та навряд чи відповідають цілепокладанню законодавця.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підбиваючи підсумки, можна констатувати, що ухвалений ЗУ № 388-IX порядок притягнення народного депутата України до кримінальної відповідальності нема підстав назвати таким, що скасовує депутатську недоторканність в буквальному розумінні. Змінився осередок прийняття вольового рішення про початок кримінального переслідування народного депутата України із самого законодавчого органу на особу Генерального прокурора. Чи виявиться він кращим за попередній, верифікує час. У будь-якому разі, оцінюючи новий кримінально-процесуальний порядок досудового розслідування щодо народних депутатів України, не варто впадати в крайнощі, схилившись лише до позитивного чи негативного полюсу, потрібен глибокий та горизонтально багатозаровий аналіз. А кінцева мета цього дослідження – не розкритикувати чи замилувати читача у минулій або новій моделях, а дати про них цілісне уявлення, включаючи авансцену і закулісся.

Список використаних джерел

Бібліографія:

1. Інститут депутатської недоторканності: зарубіжний досвід Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит Комітету Верховної Ради України. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29307.pdf>.
2. Крапивін Є. Ігри в недоторканність: депутати бунтують. URL: https://ukr.lb.ua/blog/yevgen_krapivin/441064_igri_nedotorkannist_deputati.html?fbclid=iwar2nwarg4mlxn659ee7_b5pohxqetau7xzinz7fdozeucf0uhwrzbo_t-FM.
3. Погорецький М., Старенький О. Кримінальне провадження щодо народного депутата: проблемні питання // Закон і бізнес. 04.03.2019 15:59. URL: https://zib.com.ua/ua/136660-kriminalne_provadzhennya_schodo_narodnogo_deputata_problemnii.html.
4. Рогатюк І. Депутатська недоторканність як імунітет від вчинення злочину. Повноваження прокурора у кримінальному провадженні. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2019. №1. С. 53-63. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/1-2019/rogatuk.pdf>.
5. Сачко О. Проблеми кримінального провадження щодо осіб зі статусом недоторканності, адвокатів та інших посадових осіб, щодо яких передбачений підвищений ступінь захисту. Підприємництво, господарство і право. 2018. №12. С. 290-294. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/12/56.pdf>.
6. Татаров О.Ю. Проведення негласних слідчих (розшукових) дій стосовно окремих категорій осіб. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2015. Вип. 3-2. Т. 1. С. 205–208.
7. Татаров О.Ю. Стережись імунітету! Чи реально ув'язнити українського депутата? Факт один – думки різні. Закон і бізнес. 2015. Вип. 43(1237). URL: https://zib.com.ua/ua/print/119350-chi_realno_uvyazniti_ukrainskogo_deputata_fakt_odin_dumki_r.html.
8. Шевчишен А.В. Деякі особливості початку досудового розслідування щодо осіб, зазначених у статті 480 КПК України, у разі вчинення ними корупційного злочину. Наше право. 2017. № 1. С. 114–121.

Перелік юридичних документів:

1. Висновок Європейської комісії «за демократію через право» щодо проекту Закону про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів. Прийнятий Венеціанською комісією на її 103-му пленарному засіданні (м. Венеція, 19–20 червня 2015 року). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/mu15049>.
2. Висновок комітету з правової політики від 18.10.2017 щодо проекту закону № 1776. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/xh1dc00s?An=14&ed=2017_10_18.
3. Висновок Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності проекту Закону України "Про внесення змін до Конституції України за результатами всеукраїнського

референдуму за народною ініціативою" вимогам статей 157 і 158 Конституції України (справа про внесення змін до статей 76, 80, 90, 106 Конституції України) від 27 червня 2000 р. Справа N 1-38/2000, N 1-в/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001v710-00>.

4. Висновок КСУ за конституційним зверненням ВРУ щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України) (реєстр. № 7203) (далі - Законопроект) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 19.06.2018 р. (Справа № 2-89/2018 (4368/17). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002v710-18>.

5. Висновок КСУ у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 16 червня 2015 року (справа N 1-в/2015). URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/ks15027?Ed=2015_06_16.

6. Висновок КСУ у справі за конституційним зверненням ВРУ про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (в частині скасування депутатської недоторканності) (реєстр. № 6773) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 06.06.2018 р. (справа № 2-90/2018(4369/17). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001v710-18>.

7. Про внесення змін до Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України та суддів): Закон України від 16.01.2015 № 1776. / Верховна Рада України. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/jh1dc00a?An=3&ed=2015_01_16.

8. Про статус народного депутата України: Закон України від 17.11.1992 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/2790-12>

9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою приведення у відповідність із Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України»: Закон України від 18.12.2019 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/388-20#n13>.

10. Передвиборна програма. «Слуга народу». URL: <https://sluga-narodu.com/program>.

11. Пояснювальна записка до Проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою приведення у відповідність до Закону України "Про внесення змін до статті 80 Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України". URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?Pf3511=67036.

12. Про внесення змін до Конституції України (в частині скасування депутатської недоторканності): Проект Закону від 19.07.2017 р. / Верховна Рада України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?Pf3511=62352.

13. Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України): Проект Закону від 17.10.2017 р. / Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?Pf3511=66337.

14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих положень кримінального процесуального законодавства: Проект Закону від 29.08.2019 р. № 1009. / Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?Pf3511=66252.

15. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою приведення у відповідність до Закону України "Про внесення змін до статті 80 Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України": Проект Закону від 07.10.2019 №2237. / Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?Pf3511=67036.

16. Рішення Великої палати Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 7 частини другої статті 42 Закону України "Про вищу освіту" від 20 грудня 2017 року № 2-п/2017. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/2-p_2017.pdf.

Повідомлення з офіційних сайтів ОДВ та ЗМІ:

1. Верховна Рада ухвалила Закон України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» (відео). URL: <https://www.rada.gov.ua/fsview/180386.html>.

2. Володимир Зеленський підписав Виборчий кодекс України та низку законів. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-pidpisav-viborchij-kodeks-ukrayini-ta-ni-59125>.

3. Володимир Зеленський підписав закон про скасування депутатської недоторканності. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-pidpisav-zakon-pro-skasuvannya-deputatsk-57181>

4. Генеральний прокурор відкрив провадження за фактом нанесення народним депутатом України тілесних ушкоджень відвідувачу ресторану в Києві. URL:

https://www.gp.gov.ua/ua/news?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=265216&fbclid=iwar2_m3vmnxfnbgkscpb2xjxc8revz86z7ycaf7hzb32pnaifct5kcs5zu0

5. Контрольована недоторканність" депутатів ВР: за що критикують нові поправки. 18.12.2019. URL: <https://p.dw.com/p/3V1cY>

6. Печерський суд зобов'язав ГПУ відкрити справу проти Садового за позовом Медведчука. URL: <https://zaxid.net/news/>

7. Прийнято Закон "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою приведення у відповідність до Закону України "Про внесення змін до статті 80 Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України". URL: <https://www.rada.gov.ua/fsview/186256.html>

8. Рада скасувала частину "правок Лозового" і дала НАБУ і ДБР право на прослуховування. URL: https://ukr.lb.ua/news/2019/10/04/438974_rada_skasuvala_chastinu_pravok.html
9. Статистична інформація про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх розслідування. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?Dir_id=113897&libid=100820&c=edit&c=fo.

References

Bibliography:

1. Institut deputatskoyi nedotorkannosti: zarubizhniy dosvid. Informatsiyna dovidka, pidgotovlena Evropeyskim informatsiyno-doslidnitskim tsentrom na zapit Komitetu Verhovnoyi Radi Ukraini. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29307.pdf>.
2. Krapivin E. Igri v nedotorkannist: deputati buntuyut. URL: https://ukr.lb.ua/blog/yevgen_krapyvin/441064_igri_nedotorkannist_deputati.html?Fbclid=iwar2nward4mlxn659ee7_b5pohxqetau7xzinz7fdozeucf0uhwrzbo_t-FM.
3. Pogoretskiy M., Starenkiy O. Kriminalne provadzhennya schodo narodnogo deputata: problemni pitannya // Zakon i biznes. 04.03.2019 15:59. URL: https://zib.com.ua/ua/136660-kriminalne_provadzhennya_schodo_narodnogo_deputata_problemni.html.
4. Rogatyuk I. Deputatska nedotorkannist yak imunitet vid vchinennya zlochinu. Povnovazhennya prokurora u kriminalnomu provadzhenni. Naukoviy chasopis Natsionalnoyi akademiyi prokuraturi Ukraini. 2019. #1. S. 53-63. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/1-2019/rogatuk.pdf>.
5. Sachko O. Problemi kriminalnogo provadzhennya schodo osib zi statusom nedotorkannosti, advokativ ta inshih posadovih osib, schodo yakih peredbacheniyy pidvischeniy stupin zahistu. Pidpriemnitstvo, gospodarstvo i pravo. 2018. #12. S. 290-294. URL: <http://gpp-journal.kiev.ua/archive/2018/12/56.pdf>.
6. Tatarov O.Yu. Provedennya neglasnih slidchih (rozshukovih) diy stosovno okremih kategoriy osib. Naukoviy visnik Hersonskogo derzhavnogo universitetu. Seriya «Yuridichni nauki». 2015. Vip. 3-2. T. 1. S. 205–208.
7. Tatarov O.Yu. Sterezhis imunitetu! Chi realno uv'yazniti ukrayinskogo deputata? Fakt odin – dumki rizni. Zakon i biznes. 2015. Vip. 43(1237). URL: https://zib.com.ua/ua/print/119350-chi_realno_uyvazniti_ukrayinskogo_deputata_fakt_odin_dumki_r.html.
8. Shevchishen A.V. Deyaki osoblivosti pochatku dosudovogo rozsliduvannya schodo osib, zaznachenih u statii 480 KPK Ukraini, u razi vchinennya nimi koruptsiynogo zlochinu. Nashe pravo. 2017. # 1. S. 114–121.

List of legal documents:

1. Visnovok Evropeyskoyi komisiyi «za demokratiyu cherez pravo» schodo proektu Zakonu pro vnesennya zmin do Konstitutsiyi Ukraini schodo nedotorkannosti narodnih deputativ Ukraini ta suddiv. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/mu15049?An=2>.
2. Visnovok komitetu z pravovoyi politiki vid 18.10.2017 schodo proektu zakonu # 1776. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/xh1dc00s?An=14&ed=2017_10_18.
3. Visnovok Konstitutsiynogo Sudu Ukraini u spravi za zvernenniam Verhovnoyi Radi Ukraini pro nadannya visnovku schodo vidpovidnosti proektu Zakonu Ukraini "Pro vnesennya zmin do Konstitutsiyi Ukraini za rezultatami vseukrayinskogo referendumu za narodnoyu Initsiativoyu" vimogam statey 157 i 158 Konstitutsiyi Ukraini (sprava pro vnesennya zmin do statey 76, 80, 90, 106 Konstitutsiyi Ukraini) vid 27 chervnya 2000 r. Sprava N 1-38/2000, N 1-v/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001v710-00>.
4. Visnovok KSU za konstitutsiynim zvernenniam VRU schodo vidpovidnosti zakonoproektu pro vnesennya zmin do statii 80 Konstitutsiyi Ukraini (schodo nedotorkannosti narodnih deputativ Ukraini) (reestr. N 7203) (dali - Zakonoproekt) vimogam statey 157 I 158 Konstitutsiyi Ukraini vid 19.06.2018 r. (Sprava N 2-89/2018 (4368/17). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002v710-18>.
5. Visnovok KSU u spravi za zvernenniam Verhovnoyi Radi Ukraini pro nadannya visnovku schodo vidpovidnosti zakonoproektu pro vnesennya zmin do Konstitutsiyi Ukraini schodo nedotorkannosti narodnih deputativ Ukraini ta suddiv vimogam statey 157 I 158 Konstitutsiyi Ukraini vid 16 chervnya 2015 roku (sprava N 1-v/2015). URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/ks15027?Ed=2015_06_16.
6. Visnovok KSU u spravi za konstitutsiynim zvernenniam VRU pro nadannya visnovku schodo vidpovidnosti zakonoproektu pro vnesennya zmin do Konstitutsiyi Ukraini (v chastini skasuvannya deputatskoyi nedotorkannosti) (reestr. N 6773) vimogam statey 157 I 158 Konstitutsiyi Ukraini vid 06.06.2018 r. (sprava N 2-90/2018(4369/17). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001v710-18>.
7. Pro vnesennya zmin do Konstitutsiyi Ukraini (schodo nedotorkannosti narodnih deputativ Ukraini ta suddiv): Zakon Ukraini vid 16.01.2015 № 1776. / Verkhovna Rada Ukraini. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/jh1dc00a?An=3&ed=2015_01_16.
8. Pro status narodnoho deputata Ukrainy: Zakon Ukrainy №2790-XII vid 17.11.1992 r. / Verkhovna Rada Ukraini. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/2790-12>

9. Pro vnesennya zmin do deyakih zakonodavchih aktiv Ukrayini z metoyu privedennya u vidpovidnist iz Zakonom Ukrayini «Pro vnesennya zmin do statti 80 Konstitutsiyi Ukrayini schodo nedotorkannosti narodnih deputativ Ukrayini»: Zakon Ukrayini vid 18.12.2019 r. / Verkhovna Rada Ukrayini. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/388-20#n13>.

10. Peredviborna programa. «Sluga narodu». URL: <https://sluga-narodu.com/program>.

11. Poyasnyuvalna zapiska do Proektu Zakonu pro vnesennya zmin do deyakih zakonodavchih aktiv Ukrayini z metoyu privedennya u vidpovidnist do Zakonu Ukrayini "Pro vnesennya zmin do statti 80 Konstitutsiyi Ukrayini schodo nedotorkannosti narodnih deputativ Ukrayini". URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?Pf3511=67036.

12. Pro vnesennya zmin do Konstitutsiyi Ukrayini (v chastini skasuvannya deputatskoyi nedotorkannosti) vid 19.07.2017 r.: Proekt Zakonu. / Verkhovna Rada Ukrayini. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?Pf3511=62352.

13. Pro vnesennya zmin do statti 80 Konstitutsiyi Ukrayini (schodo nedotorkannosti narodnih deputativ Ukrayini) vid 17.10.2017 r.: Proekt Zakonu. / Verkhovna Rada Ukrayini. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?Pf3511=66337.

14. Pro vnesennya zmin do deyakih zakonodavchih aktiv Ukrayini schodo vdoskonalennya okremih polozhen kriminalnogo protsesualnogo zakonodavstva: Proekt Zakonu. Vid 29.08.2019 r. N 1009. /Verkhovna Rada Ukrayini. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?Pf3511=66252.

15. Pro vnesennya zmin do deyakih zakonodavchih aktiv Ukrayini z metoyu privedennya u vidpovidnist do Zakonu Ukrayini "Pro vnesennya zmin do statti 80 Konstitutsiyi Ukrayini schodo nedotorkannosti narodnih deputativ Ukrayini: Proekt Zakonu. Vid 07.10.2019 N 2237. / Verkhovna Rada Ukrayini. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?Pf3511=67036.

16. Rishennya Velikoyi palati Konstitutsuynogo Sudu Ukrayini u spravi za konstitutsiynim podannym 49 narodnih deputativ Ukrayini schodo vidpovidnosti Konstitutsiyi Ukrayini (konstitutsiynosti) punktu 7 chastini drugoyi statti 42 Zakonu Ukrayini "Pro vischu osvitu" vid 20 grudnya 2017 roku # 2-r/2017. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/2-p_2017.pdf.

Announcements from official websites of state authorities and mass media:

1. Verhovna Rada uhvalila Zakon Ukrayini «Pro vnesennya zmin do statti 80 Konstitutsiyi Ukrayini (schodo nedotorkannosti narodnih deputativ Ukrayini)» (video). URL: <https://www.rada.gov.ua/fsview/180386.html>.

2. Volodimir Zelenskiy pidpisav Viborchiy kodeks Ukrayini ta nizku zakoniv. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-pidpisav-viborchij-kodeks-ukrayini-ta-ni-59125>.

3. Volodimir Zelenskiy pidpisav zakon pro skasuvannya deputatskoyi nedotorkannosti. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-pidpisav-zakon-pro-skasuvannya-deputatsk-57181>

4. Generalniy prokuror vidkriv provadzhennya za faktom nanesennya narodnim deputatom Ukrayini tilesnih ushkodzen vidviduvachu restoranu v Kiyivi. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/news?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=265216&fbclid=iwar2_m3vmnxfnbgkscpbt2xjc8revz86z7ycaf7hbz32pnaifct5kcs5zu0

5. Kontrolovana nedotorkannist" deputativ VR: za scho kritikuyut novi popravki. 18.12.2019. URL: <https://p.dw.com/p/3V1cY>

6. Pecherskiy sud zobov'yazav GPU vidkriti spravu proti Sadovogo za pozovom Medvedchuka. URL: <https://zaxid.net/news/>

7. Priynyato Zakon "Pro vnesennya zmin do deyakih zakonodavchih aktiv ukrayini z metoyu privedennya u vidpovidnist do Zakonu ukrayini "Pro vnesennya zmin do statti 80 konstitutsiyi ukrayini schodo nedotorkannosti narodnih deputativ ukrayini". URL: <https://www.rada.gov.ua/fsview/186256.html>

8. Rada skasovala chastinu "pravok Lozovogo" I dala NABU I DBR pravo na prosluhovuvannya. URL: https://ukr.lb.ua/news/2019/10/04/438974_rada_skasovala_chastinu_pravok.html

9. Statistichna Informatsiya pro zareestrovani kriminaini pravoporushennya ta rezultati yih rozsliduvannya. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?Dir_id=113897&libid=100820&c=edit&_c=fo;